

JAMUHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA KATIBA NA SHERIA KWA KIPINDI
CHA KUENZIA FEBRUARI 2019 HADI JANUARI 2020**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA

FEBRUARI, 2020

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.3 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	2
1.4 Shughuli zilizotekelezwa;	4
1.4.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;	4
1.4.2 Kuchambua Miswada ya Sheria;	4
1.4.3 Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara;	9
1.4.4 Uchambuzi wa Taarifa za Wizara kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019; na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020;	10
SEHEMU YA PILI	11
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI ..	11
2.1 Maelezo ya Jumla	11
2.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati	11
2.2.1 Yatokanayo na Taarifa za Utendaji wa Taasisi za Serikali;	11
2.2.2 Uchambuzi wa Miswada ya Sheria;	22
2.2.3 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;	23
2.2.4 Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia	26
2.2.5 Semina na Mafunzo	34
2.2.6 Mazingira wezeshi ya Vijana	35
SEHEMU YA TATU	36
3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI	36
3.1 Ofisi ya Waziri Mkuu;	36
3.2 Usimamizi wa utoaji haki nchini	39
3.3 Ufanisi katika mwenendo wa Bajeti za Serikali;	40
3.4 Semina na mafunzo kwa Kamati	41
SEHEMU YA NNE	43
4.0 HITIMISHO	43
4.1 Shukrani	43

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa napenda kumshukuru Mungu kwa kunipa nafasi hii adhimu ya kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kwa ajili ya kuwasilisha Taarifa ya Mwaka, kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari 2020. Naomba nitumie nafasi hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa kujitoa kwao na kufanya kazi kwa weledi na ufanisi katika kuhakikisha kwamba Kamati inatekeleza majukumu yake kwa wakati na ubora unaotakiwa.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati za Kudumu za Bunge za Sekta ikiwemo Kamati ya Katiba na Sheria zina wajibu wa kuwasilisha Taarifa za Mwaka za shughuli zake kwa madhumuni ya kujadiliwa katika Mkutano wa mwisho kabla ya Mkutano wa Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inaelezea shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari 2020 na imegawanyika katika Sehemu Kuu Nne zifuatazo:-

- a) **Sehemu ya Kwanza** inatoa Maelezo ya Jumla kuhusu majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa;
- b) **Sehemu ya Pili** inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati;
- c) **Sehemu ya Tatu** inabainisha maoni na mapendekezo ya Kamati; na,

- d) **Sehemu ya Nne** ni hitimisho la taarifa.

1.2 **Muundo na Majukumu ya Kamati**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 5(1)(b) ikisomwa pamoja na kifungu cha 6 (2) vya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria ni miongoni mwa Kamati za Kudumu za Bunge za Sekta, ambayo, imepewa jukumu la kusimamia Wizara Tatu ambazo ni:-

- a) Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano),
- b) Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira na Watu wenye Ulemavu, ambapo kwa sasa inajumuisha pia masuala ya Uwekezaji; na
- c) Wizara ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1) cha Nyongeza ya Nane, ya Kanuni za Kudumu za Bunge, majukumu ya Kamati hii ni:-

- a) Kushughulikia Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada na Mikataba ya Kimataifa inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.3 **Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 96 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, Kamati za Kudumu za Bunge ni Mawakala wa Bunge na hivyo hutekeleza

majukumu yake kwa niaba ya Bunge. Kamati za Kudumu za Bunge huliwakilisha Bunge katika kuisimamia na kuishauri Serikali katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake kwa weledi na ufanisi, Kamati ilitumia njia na mbinu mbalimbali zenye kukidhi matakwa ya Katiba na Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Njia hizo ni:-

- i) Vikao vya uchambuzi wa Bajeti za Serikali kwa Wizara na Taasisi inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020, kwa mujibu wa Kifungu cha 7 (1) (a) cha Nyongeza ya Nane, ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016.
- ii) Vikao vya kushughulikia Miswada ya Sheria kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1) pamoja na Kifungu cha 7(1)(b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge;
- iii) Kupokea maoni ya Wadau kwa mujibu wa Kanuni ya 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge;
- iv) Ziara za kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha unaoishia kwa mujibu wa Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, ili kujiridhisha kuhusu hatua za utekelezaji na ufanisi wake, kwa kulinganisha kiasi cha fedha kilichotengwa na kupokelewa na Taasisi husika;
- v) Kupokea na kujadili Taarifa mbalimbali za utendaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1)(c) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, na
- vi) Kufanya ziara mbalimbali za kikazi kujionea hali hali ya utekelezaji wa baadhi ya Sheria, pamoja na Programu ili kuwataka Mawaziri wafafanue na kutoa maelezo kuhusu masuala mbalimbali yaliyohitaji ufafanuzi;
- vii) Kupata mafunzo ya Mradi wa LSP II na Mafunzo mengine mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na

Taasisi mbalimbali za Serikali na Asasi za Kiraia kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge.

1.4 Shughuli zilizotekelezwa;

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari, 2020, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria imetekeleza shughuli zifuatazo:-

1.4.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya

Maendeleo;

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, inayozitaka Kamati za Bunge za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha unaoishia, Kamati hii ilitembelea na kukagua Miradi mbalimbali ya maendeleo iliyo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu Ujenzi wa Mahakama nchini, iliyotengewa na kupokea fedha katika Mwaka wa Fedha 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi huo, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanaelezwa kwa kina katika sehemu ya Pili ya taarifa hii.

1.4.2 Kuchambua Miswada ya Sheria;

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 84 ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane 7(1) (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, katika kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari, 2020, Kamati hii ilishughulikia Jumla ya Miswada ya Sheria Mitano (5) iliyofanya marekebisho katika Jumla ya Sheria Hamsini na Moja (51) zinazohusu Sekta mbalimbali kama ifuatavyo:-

a) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na.3) Wa Mwaka 2019 (*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.3) Bill, 2019,*

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria Nane (8) zifuatazo:

- i) Sheria ya Makampuni (Sura 212) (*The Companies Act, (Cap. 212)*)
- ii) Sheria ya Haki Miliki (Sura 218) (*The Copyright And Neighbouring Rights Act, (Cap. 218)*);
- iii) Sheria ya Filamu na Michezo ya Kuigiza (Sura 230) (*The Films And Stage Plays Act, (Cap. 230)*);
- iv) Sheria ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali (Sura 56) (*The Non-Governmental Organizations Act, (Cap. 56)*);
- v) Sheria ya Vyama vya Kijamii (Sura 337) (*The Societies Act, (Cap. 337)*);
- vi) Sheria ya Takwimu (Sura 351) (*Statistics Act, (Cap. 351)*);
- vii) Sheria ya Uwakala wa Meli (Sura 415) (*Tanzania Shipping Agencies Act, (Cap. 415)*); na
- viii) Sheria ya Muunganisho wa Wadhamini (Sura 318) (*The Trustee's Incorporation Act, (Cap. 318)*).

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulikusudia kufanya marekebisho katika Sheria Nane (8) zilizoainishwa ili kuondoa upungufu ambao ulibainika wakati wa utekelezaji wa Sheria hizo kwa lengo la kuongeza ufanisi kwa Taasisi zinazosimamia utekelezaji wa Sheria hizo.

b) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na.4) Wa Mwaka 2019 (*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.4) Bill, 2019;*

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria Kumi na Moja (11) ili kuondoa upungufu ambao ulibainika wakati wa utekelezaji wa Sheria hizo. Orodha ya Sheria Kumi na Moja (11) zilizofanyiwa Marekebisho katika Muswada huu ni hizi zifuatazo:-

- i) Sheria ya Mawakili, Sura 341,
- ii) Sheria ya Usajili wa Viazi na Vifo, Sura 108,
- iii) Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai, Sura 20,

- iv) Sheria ya Urejeshwaji wa Wahalifu, Sura 368,
- v) Sheria Mashauri dhidi ya Serikali, Sura 5,
- vi) Sheria za Mahakama ya Mahakimu Wakazi, Sura 11,
- vii) Sheria ya Taifa ya Mashitaka, Sura 430,
- viii) Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, Sura 329,
- ix) Sheria ya Mapato yatokanayo na Uharifu, Sura 256,
- x) Sheria ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Sura 268, na
- xi) Sheria ya Chama cha Msalaba Mwekundu Tanzania, Sura 66.

c) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na.5 wa Mwaka 2019 [*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.5) Bill, 2019*];

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria Saba (7) zifuatazo:

- i) Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta, Sura 306,
- ii) Sheria ya Udhhibiti wa Silaha na Milipuko, Sura 223,
- iii) Sheria ya Baraza la Taifa la Sanaa, Sura 204,
- iv) Sheria ya Baraza la Mitihani Tanzania, Sura 107,
- v) Sheria ya Baraza la Usalama la Taifa, Sura 61,
- vi) Sheria ya Viwango, Sura 130, na
- vii) Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori, Sura 283.

Mheshimiwa Spika, Madhumuni ya marekebisho ya Sheria hizo ni kuondoa mapungufu mbalimbali ambayo yalibainika katika utekelezaji wa baadhi ya masharti yaliyomo katika Sheria husika.

d) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Namba 7 wa Mwaka 2019 [*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.7) Act, 2019*];

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria kumi na moja (11) zifuatazo:-

- i) Sheria ya Magonjwa ya Wanyama, Sura ya 156 [*The Animal Diseases Act, (CAP. 156)*];
- ii) Sheria ya Ustawi wa Wanyama, Sura ya 154 [*The Animal Welfare Act, (CAP. 154)*];
- iii) Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, Sura ya 197 [*The Bank of Tanzania Act, (CAP. 197)*];
- iv) Sheria ya Mikopo, Dhamana na Misaada, Sura ya 134 [*The Government Loans, Guarantees and Grants Act, CAP. 134*];
- v) Sheria ya Usimamizi na Udhhibiti wa VVU na UKIMWI, Sura ya 431 (The HIV and AIDS (Prevention and Control)Act (CAP. 431));
- vi) Sheria ya Usimamizi na Udhhibiti wa Kemikali za Viwandani na Majumbani, Sura ya 182 [*The Industrial and Consumer Chemicals (Management and Control) Act, (CAP 182)*];
- vii) Sheria ya ya Madini, Sura ya 123 [*The Mining Act, (CAP. 123)*];
- viii) Sheria ya Mazishi ya Viongozi wa Kitaifa, Sura ya 419 [*The National Leaders' Fenerals Act, (CAP. 419)*];
- ix) Sheria ya Bandari, Sura ya 166 [*The Ports Act, (CAP. 166)*];
- x) Sheria ya Kuzuia Ugaidi, Sura ya 19 [*The Prevention of Terrorism Act), (CAP.19)*]; na
- xi) Sheria ya Usajili na Utambuzi wa Watu, Sura ya 36 [*The Registration and Identification of Persons Act, (CAP. 36)*].

Mheshimiwa Spika, Madhumuni ya marekebisho ya Sheria hizo ni kuondoa mapungufu mbalimbali ambayo yalibainika katika utekelezaji wa baadhi ya masharti yaliyomo katika Sheria husika.

e) **Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Namba 8 wa Mwaka 2019 [The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.8) Act, 2019];**

Mheshimiwa Spika, Muswada huu umeshughulikiwa katika Mkutano wa Kumi na Nne (18) wa Bunge, na umefanya marekebisho katika Sheria Kumi na Nne (14) ili ziendane na mabadiliko ya wakati na kutatua changamoto mbalimbali zilizojitokeza wakati wa utekelezaji wa Sheria hizo. Orodha ya Sheria zilizofanyiwa Marekebisho katika Muswada huu ni hizi zifuatazo:-

- i) Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai (Sura ya 20);
- ii) Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai(Sura ya 33);
- iii) Sheria ya Maziwa,(Sura ya 262);
- iv) Sheria ya Wakala wa Serikali,(Sura 245);
- v) Sheria ya Uvuvi(Sura ya 279);
- vi) Sheria ya Mwenendo wa Mashauri Dhidi ya Serikali(Sura ya 5);
- vii) Sheria ya Mtoto (Sura ya 13);
- viii) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) (Sura ya 287);
- ix) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji) (Sura ya 288);
- x) Sheria ya Tasnia ya Nyama, (Sura ya 421);
- xi) Sheria ya Kanuni za Adhabu, (Sura ya 16);
- xii) Sheria ya Usimamizi wa Mirathi (Sura ya 352);
- xiii) Sheria ya Chama cha Mawakili Tanganyika,(Sura ya 307); na
- xiv) Sheria ya Usajili wa Wadhamini (Sura 318).

1.4.3 Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara;

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Kifungu cha 6(2)(a) na(b) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(d) vya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, katika kipindi cha Februari 2019 hadi Januari, 2020, Kamati ya Katiba na Sheria ilipokea na kujadili Taarifa Nane (8) za utekelezaji wa majukumu ya Wizara inazozisimamia pamoja na Taasisi zake, ambapo, Taarifa Sita (6) ziliwasilishwa na Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taarifa mbili (2) kutoka Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria, kama ifuatavyo:-

a) Taarifa Sita (6) kutoka Ofisi ya Waziri Mkuu

kuhusu:-

- (i) Muundo na Majukumu ya Ofisi hiyo kwa kuzingatia Majukumu ya Uwekezaji yaliyoongezwa.
- (ii) Muundo na Majukumu ya Kituo cha Taifa cha Uwekezaji (TIC);
- (iii) Muundo na Majukumu ya Baraza la Taifa la Uwezesaji Wananchi Kiuchumi (NEEC);
- (iv) Muundo na Majukumu ya Baraza la Taifa la Biashara (TNBC);
- (v) Mafanikio na Changamoto katika kutekeleza Programu ya Uendelezaji Miundombinu ya Masoko, Uongezaji Thamani ya Mazao na Huduma za Kifedha Vijijini; na
- (vi) Taarifa ya utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yatokonayo na Taarifa ya Mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019.

b) Taarifa Mbili (2) kutoka Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu:-

- (i) Mafanikio na Changamoto katika Kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu; na

- (ii) Taarifa ya utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yatokonayo na Taarifa ya Mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019.

Mheshimiwa Spika, lengo la kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Wizara na Taasisi zake ilikuwa ni kutekeleza jukumu la Kibunge la kuisimamia Serikali kama inavyoainishwa katika Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(c) cha Kanuni za Kudumu za Bunge. Baada ya kujadili Taarifa hizo, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanafafanuliwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.4.4 Uchambuzi wa Taarifa za Wizara kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019; na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020;

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98(2) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazozisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi uliofanywa na Kamati yanaelezwa kwa kina katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI;

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya kuainisha majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari 2020, naomba sasa nitoe Taarifa kuhusu masuala mbalimbali ambayo Kamati imeyabaini wakati ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, masuala yatakayotolewa Taarifa ni yale ambayo Kamati imebaini kuwa ni changamoto ambazo zinahitaji kupewa umuhimu wa kipekee ili kuiwezesha Kamati, Wizara na Taasisi zake kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, hivyo kuleta tija kwa Taifa.

2.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati

Mheshimiwa Spika, naomba sasa kutoa maelezo kuhusu matokeo ya uchambuzi wa Kamati kwenye masuala yaliyobainishwa na Kamati kama ifuatavyo:-

2.2.1 Yatokanayo na Taarifa za Utendaji wa Taasisi za Serikali;

i) Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu Muundo na Majukumu ya Ofisi hiyo kwa kuzingatia Majukumu ya Uwekezaji yaliyoongezwa.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu iliyowasilishwa mbele ya Kamati tarehe 25 Oktoba, 2019 iliainisha kuwa, kuanzia mwezi Aprili, 2019 baada ya Mhe.Rais kuidhinisha Muundo mpya wa Ofisi ya Waziri Mkuu, aliongezea Ofisi hiyo jukumu la kuratibu na kusimamia masuala ya uwekezaji nchini.

Kwahiyo, masuala ya Uwekezaji yanasimamiwa kupitia Idara ya Maendeleo ya Uwekezaji, ambapo majukumu yake yametokana na kuunganishwa kwa majukumu yaliyokuwa yakitekelezwa na Idara ya Uwekezaji iliyokuwa Wizara ya Viwanda na Biashara na baadhi ya Majukumu ya Idara ya Maendeleo ya Sekta Binafsi na Uwezeshaji Wananchi yanayohusu uratibu wa mazingira ya biashara na uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla, majukumu ya Idara hii ni kuandaa na kuratibu utekelezaji wa mapitio ya Sera, Mikakati, Mipango, Programu na Sheria ya Uwekezaji nchini, pamoja na kusimamia maendeleo ya utekelezaji wa miradi ya uwekezaji kwa kushirikiana na wadau wengine.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeridishwa na hatua nzuri za uratibu na usimamizi wa masuala ya Uwekezaji chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, kwasababu mafanikio yanaonekana katika Sekta mbalimbali nchini.

Hata hivyo, Kamati ilibaini baadhi ya changamoto zinazoikabili Ofisi ya Waziri Mkuu, kwenye uratibu na usimamizi wa masuala ya uwekezaji nchini. Baadhi ya changamoto hizo ni pamoja na:-

- i) Kukosekana kwa ushirikiano wa uratibu miongoni mwa taasisi za Serikali. Hii inatokana na kukosekana kwa mipango na mikakati madhubuti inayoshabihiana kati ya Sekta zinazohusika, hali ambayo imeleta mitazamo tofauti miongoni mwa wawekezaji kutoka ndani na nje ya nchi;
- ii) Ucheleweshaji wa huduma kwa wawekezaji kama vile vibali na leseni katika baadhi ya Wizara na Taasisi za Serikali, kwasababu ya ukosefu wa mfumo wa TEHAMA katika kurahisisha utoaji maamuzi na mawasiliano;
- iii) Upungufu wa Maeneo yenye Miundombinu muhimu na wezeshi katika ngazi za Halmashauri za Wilaya na Mikoa nchini. Hali hii imebainika kuathiri miradi ya Sekta za Kilimo, Uchimbaji wa madini, viwanda na utalii ambayo iko mbali na maeneo yenye miundombinu;

- iv) Ugumu katika upatikanaji na umilikishwaji wa Ardhi kwa ajili ya Uwekezaji. Hali hii imebainika kusababishwa na taratibu za uhaulishaji wa ardhi kuchukua muda mrefu, kutoka ardhi ya kijiji kuwa ardhi kwaajili ya uwekezaji;
- v) Muingiliano wa Taasisi za Udhhibiti wa Biashara na Tozo za Leseni na Vibali kwasababu ya wingi wa taasisi za udhibiti wa biashara. Hali hii imeabainika kuongeza gharama za uendeshaji wa shughuli za uwekezaji nchini;

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kubaini changamoto hizo, ilitoa ushauri kwa Serikali kama ilivyoainishwa katika mapendekezo kwenye taarifa hii **(SEHEMU YA TATU)**.

ii) Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu Muundo na Majukumu ya Kituo cha Taifa cha Uwekezaji (TIC);

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu, iliyowasilishwa mbele ya Kamati tarehe 24 Oktoba, 2019, ni kuwa, lengo la kuanzishwa kwa Kituo cha Uwekezaji Tanzania ni kutekeleza Sera ya Taifa ya Uwekezaji, kama ambavyo majukumu yake yameainishwa chini ya Sheria ya Uwekezaji ya Mwaka 1997(The Tanzania Investment Act, 1997). Majukumu hayo ni pamoja na kuwa taasisi ya msingi ya Serikali kwa ajili ya kuratibu, kuhimiza, kuhamasisha, kufanikisha na kuishauri Serikali kuhusu Sera na masuala yanayohusu Uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na kazi nzuri inayofanywa na Kituo cha Uwekezaji nchini, ikiwemo uanzishwaji wa Kitengo cha Huduma za Mahala Pamoja (*One Stop Facilitation Center*), Kuongezeka kwa Mitaji ya Uwekezaji kutoka nje (FDI), Kuongezeka kwa miradi inayomilikiwa na wawekezaji wa ndani kufikia asilimia 48 ukilinganisha na idadi ya miradi inayomilikiwa na wawekezaji kutoka nje asilimia 27 na miradi ya ubia asilimia 25, na Uanzishaji wa Kamati ya Taifa ya

Uwezeshaji Uwekezaji (*National Investment Facilitation Committee*) inayoundwa na wakuu wa Taasisi zinazotoa vibali na leseni mbalimbali kwa wawekezaji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, kulibainika pia baadhi ya changamoto ambazo zinahitaji kutafutiwa ufumbuzi, katika sekta nzima ya uwekezaji kama ilivyoainishwa chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu. Hata hivyo, zipo baadhi ya changamoto ambazo zilibainika kukabili Kituo cha Uwekezaji kwa upekee. Changamoto hizo ni pamoja na :-

- i) Kuwepo kwa ugumu katika kuandaa 'Unit Titles' kutoka kwenye 'Derivative Rights' zinazomilikiwa na wawekezaji wa kigeni wanaowekeza katika ujenzi wa nyumba za kuuza, kutokana na Sheria iliyopo kutotoa fursa hiyo ambayo hutolewa na Kituo cha Uwekezaji.
- ii) Uwepo wa urasimu katika Utoaji wa Huduma. Hali hii inasababishwa na baadhi ya Watumishi wa Taasisi za Serikali katika kuwahudumia Wawekezaji kwa kushindwa kutoa huduma bora za haraka, ikiwemo na ucheleweshaji maamuzi ya uwekezaji.
- iii) Upungufu wa Rasilimali fedha pamoja na Rasilimali watu katika Kituo cha Uwekezaji, hali ambayo inaathiri ufanisi wa Kituo hicho. Hii ni pamoja na ufinyu wa Ofisi ukilinganisha na ukubwa wa Majukumu ya kituo hicho.

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kubaini changamoto hizo, ilitoa ushauri kwa Serikali kama ilivyoainishwa katika mapendekezo kwenye taarifa hii **(SEHEMU YA TATU)**.

iii) **Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu Muundo na Majukumu ya Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi (NEEC);**

Mheshimiwa Spika, Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi (NEEC) limeundwa chii ya Sheria ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ya Mwaka 2004, ambayo inalipa Baraza jukumu la msingi la kutekeleza Sera ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ya Mwaka 2004, kupitia Kamati mbalimbali za kiuratibu.

Mheshimiwa Spika, kupitia taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu iliyowasilishwa mbele ya Kamati tarehe 23 Oktoba, 2019, Kamati ilibaini kuwepo kwa mafanikio mbalimbali yaliyofikiwa na Baraza hili kuanzia mwaka 2007 hadi 2019.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya mafanikio hayo, ni pamoja na Utoaji wa dhamana ya Mikopo kwa Wananchi yenye thamani ya **Shilingi Bilioni 13.81**. Hatua hii, imewezesha **Watanzania 14,000** kutoka Mikoa 13 kuanzisha biashara mpya na kuboresha shughuli zao za kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, pia Kamati ilibaini uwepo wa mwamko mkubwa wa Wananchi kujiunga na vikundi vya kiuchumi ambapo zaidi ya **Wananchi Milioni 10** kupitia **vikundi 400,000** vya kiuchumi wanajishughulisha katika maeneo mbalimbali ya kibiashara.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, kulibainika changamoto mbalimbali zinazolikabili Baraza katika utekelezaji wa majukumu yake. Baadhi ya Changamoto hizo ni:-

- i) Ushiriki mdogo wa Watanzania kwenye miradi ya kimkakati inayotekelezwa hapa nchini. Hali hii inathibitishwa na ushiriki mdogo wa Makapuni ya kitanzia katika Miradi mbalimbali ya kimkakati inayoendelea kutekelezwa hapa nchini; na
- ii) Uelewa tofauti kuhusu dhana na fursa za uwezeshaji Wananchi Kiuchumi, kutokana na ufinyu wa Elimu kuhusu fursa na jinsi ya ushiriki wa watanzania kwenye hizo fursa..

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kubaini changamoto hizo, ilitoa ushauri kwa Serikali kama ilivyoainishwa katika mapendekezo kwenye taarifa hii **(SEHEMU YA TATU)**.

iv) Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu Muundo na Majukumu ya Baraza la Taifa la Biashara (TNBC);

Mheshimiwa Spika, Baraza la Taifa la Biashara (TNBC) ni jukwaa la majadiliano kati ya sekta ya umma na Sekta binafsi, lilliloanzishwa kwa Waraka wa Rais Na.1 wa Mwaka 2001 na kuchapishwa kwenye Gazeti la Serikali Na.39 la tarehe 28 Septemba, 2001.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla, Baraza la Biashara limeundwa kuwezesha majadiliano ya mara kwa mara kwaajili ya kutekeleza malengo ya kuanzishwa kwake. Hii ni pamoja na kushawishi na kuwezesha kufanyika kwa tafiti za maendeleo ya kijamii na kiuchumi, kufuatilia na kufanya tathmini ya utekelezaji wa sera za kibiashara, kiuchumi na kijamii hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, Baraza hili ni nguzo muhimu katika kuunganisha wadau wote muhimu wa kijamii na kiuchumi na lina muundo unaoliwezesha kuzifikia Wilaya na Mikoa yote nchini kupitia Kamati zake za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini mafanikio yaliyofikiwa na Baraza la Taifa la Biashara, yaliyotokana na majadiliano kati ya Sekta ya Umma na Sekta binafsi pamoja na kufikiwa kwa maazimio mbalimbali ambayo utekelezaji wake umesaidia kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa mafanikio hayo ni pamoja na kuandaliwa kwa Mpango wa kuboresha Mazingira ya biashara nchini (*Blue Print*), ikiwa ni utekelezaji wa Serikali ya Awamu ya Tano wa Maazimio ya Mkutano wa 7 wa Baraza la Taifa la Biashara.

Mheshimiwa Spika, Pia Kamati ilibaini uboreshaji wa huduma za bandari na mipakani, utoaji wa misamaha ya adhabu na riba (*Tax Amnesty*) kwa asilimia 100, kuwatambua wajasiriamali wasio rasmi, kuanzisha kitengo cha Local Content, kuandaliwa kwa mwongozo wa majadiliano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi katika Ngazi ya Mikoa na Wilaya, uanzishwaji wa vituo vya biashara vya pamoja (*One Business Centres-OsBC*), pamoja na kupunguzwa na kuondolewa kwa kodi na tozo mbalimbali zilizokuwa kero kwa Wafanyabiashara na Wawekezaji, kama vile tozo za OSHA.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Kamati kubaini mafanikio yaliyofikiwa na Baraza husika, pia ilibaini kuwepo kwa baadhi ya changamoto zinazolikabili shirika hilo. Miongoni mwa changamoto hizo ni pamoja na:-

- i) Mikoa na Wilaya kushindwa kuratibu ipasavyo majadiliano kati ya Sekta ya Umma na Sekta binafsi katika ngazi husika, na hivyo kusababisha malalamiko mengi kutoka kwa Wawekezaji ikiwa ni pamoja na kuchelewesha uwekezaji katika maeneo hayo; na
- ii) Kukosekana kwa matawi ya TPSF katika ngazi za Mikoa na Wilaya, hali ambayo husababisha shughuli nyingi za uratibu wa sekta binafsi kukasimiwa kwa TCCIA, ambayo huweka maslahi yake mbele kuliko maslahi ya Sekta binafsi kwa kujumuisha wafanyabiashara ambao siyo wanachama wa TCCIA.

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kubaini changamoto hizo, ilitoa ushauri kwa Serikali kama ilivyoainishwa katika mapendekezo kwenye taarifa hii **(SEHEMU YA TATU.)**

V) **Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu Mafanikio na Changamoto katika kutekeleza Programu ya Uendelezaji Miundombinu ya Masoko, Uongezaji Thamani ya Mazao na Huduma za Kifedha Vijijini;**

Mheshimiwa Spika, Programu ya Miundombinu ya Masoko na Huduma za Kifedha Vijijini(MIVARF) ni programu ya miaka saba ambayo utekelezaji wake ulianza mwaka 2011 na ilipangwa kukamilika mwezi machi 2018 lakini kutokana na kuchelewa kuanza, programu iliongezewa muda wa miaka miwili na hivyo itakamilika mwezi machi 2020.

Mheshi miwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, utekelezaji wa MIVARF unachangia katika uwekezaji katika Kilimo kwa kuongeza upatikanaji wa Mitaji, kuboresha miundombinu kwa ajili Kilimo ili kufanikisha upatikanaji wa pembejeo na masoko ya mazao ya kilimo na kuchochea ukuaji wa Viwanda ili kuongeza thamani ya mazao ya kilimo.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Programu hii unalenga kuongeza kipato na uhakika wa chakula kwa kaya zenye kipato chini hususan katika maeneo ya vijijini.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliyowasilishwa mbele ya Kamati tarehe 28 Oktoba, 2019 iliainisha kuwa, walengwa wa Programu hii ni Halmashauri 62 za Tanzania Bara na Wilaya 10 za Zanzibar ambao ni wakulima wadogo wadogo, wavuvi, wafugaji na wafanyakazi za mikono(artisans), wajasiriamali wadogo wadogo vijijini na wafanyabiashara vijijini, Asasi ndogo ndogo za kifedha zenye kutoa huduma vijijini, vyama vya Msingi vya Ushirika vya Vijijini vyenye kujihusisha na usindikaji wa mazao na masoko ya mazao vijijini pamoja na Wanawake kwa kila kundi husika.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, hadi kufikia Septemba, 2019 Programu imeweza kuzifikia jumla ya Kaya 1,441,399 na kukarabati jumla ya kilometa 1,078.6 za Barabara za vijijini, ujenzi wa masoo

16, ujenzi wa maghala 29 na kukarabati 5 pamoja na kutoa ruzuku kwa maghala 64 ili yaweze kutekeleza mfumo wa stakabadhi za mazao ghalani.

Mheshimiwa Spika, pia ilibainika kuwa, hadi Septemba, 2019 jumla ya **shilingi Bilioni 282.16** zimepokelewa kwa ajili ya kutekeleza shughuli mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio makubwa yaliyofikiwa katika utekelezaji wa programu ya MIVARF, pia kulibainika baadhi ya changamoto mbalimbali zilizoibuka wakati wa utekelezaji wa programu hiyo, kama ifuatavyo:-

- i) Halmashauri za Wilaya 23 bado hazijakamilisha malipo ya mchango wa asilimia 5 kwa wakandarasi katika uboreshaji wa miundombinu. Deni hilo ni **Shilingi milioni 478,636,681.7**,
- ii) Utawala dhaifu wa asasi za ushirika kutokana na usimamizi hafifu uliosababisha wanachama kupoteza amana zao na kupoteza imani katika vyama vyao vya ushirika, na
- iii) Matumizi madogo ya kilimo cha kisasa katika kupunguza kilimo cha mkono chenye kuongeza gharama za uzalishaji na kupunguza kipato cha wakulima wa kawaida.

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kubaini changamoto hizo, ilitoa ushauri kwa Serikali kama ilivyoainishwa katika mapendekezo kwenye taarifa hii **(SEHEMU YA TATU)**.

Vi) Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yatokonayo na Taarifa ya Mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019.

Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa 15 wa Bunge, ulioanza tarehe 29 Januari hadi 9 Februari, 2019, Kamati ya Kudumu ya Bunge iliwasilisha Jumla ya Mapendekezo matatu (3) kuhusu Ofisi ya Waziri Mkuu yaliyoazimiwa na Bunge ili yafanyiwe utekelezaji na Serikali.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 22 Oktoba, 2019 Kamati ilipokea taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu utekelezaji wa Maazimio husika kama ilivyoelekezwa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, Maazimio hayo yameainishwa kwenye **Azimio NA 14.1, 14.2 na 14.3**, katika Kitabu cha Majumuisho ya Maazimio ya Bunge cha Mkutano wa Kumi na Nne wa Bunge, Mwezi Februari, 2019. Maazimio hayo yalikuwa kama ifuatavyo:--

- i) Kuitaka Serikali kuongeza usimamizi wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kwa lengo la kuimarisha SACCOS zilizopo na kudhibiti SACCOS hewa ambazo hukopeshwa na kupotea na fedha za Serikali;
- ii) Kuitaka Serikali kupanua wigo wa wanufaika wa Mfuko wa Vijana kwa kutoa Mikopo kwa makundi mbalimbali ya Vijana nje ya SACCOS, na
- iii) Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kushirikiana na Ofisi ya Katibu wa Bunge, kuandaa ziara ya kikazi kwa Kamati kutembelea na kukagua Vikundi/SACCOS za vijana ili kujionea hali halisi na kuishauri Serikali ipasavo.

Mheshimiwa Spika, naomba kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa, Ofisi ya Waziri Mkuu imetekeleza Maazimio yote matatu kama yalivyoazimiwa na Bunge, kwa ufanisi mkubwa. Utekelezaji huo umethibitishwa na Kamati siyo tu kwa kupitia taarifa za Serikali bali kwa Kamati kutembelea baadhi ya Wilaya ili kujionea hali hali ya utekelezaji wa maazimio hayo, na Kamati imejionea na kujiridhisha pasipo shaka kuwa, Ofisi ya Waziri Mkuu, kwa maana ya Mawaziri wote, wakiongozwa na Mheshimiwa Waziri Mkuu mwenyewe, pamoja watendaji wote wa Ofisi hiyo, ni wasikivu katika upokea maazimio ya Bunge pamoja na maelekezo ya Kamati na kuyafanyia kazi kwa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kwa Wizara na taasisi nyingine za Serikali kuiga mfano mzuri uliodhihirishwa na Ofisi ya Waziri Mkuu.

vii) Taarifa ya Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu Mafanikio na Changamoto katika Kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu;

Mheshimiwa Spika, kwa kibali chako, tarehe 24 Januari, 2020 Kamati ilifanya ziara ya kikazi Mkoani Iringa kwa ajili ya kupokea taarifa na kukagua utekelezaji wa Programu ya Kitaifa ya Usajili wa Vizazi na Vifo, inayoratibiwa na Wizara ya Katiba na Sheria kupitia RITA.

Mheshimiwa Spika, kamati imejionea na imeridhishwa na utekelezaji wa Programu hiyo muhimu kwa kubaini ongezeko kubwa la usajili wa watoto chini ya miaka mitano kwa kuwapatia Vyeti vya kuzaliwa hapo hapo kwa haraka na pasipo usumbufu wowote.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuheshimu umuhimu wa haki za mtoto wa Kitanzania kupatiwa cheti cha kuzaliwa kama haki yake ya msingi itakayomuwezesha kuzifikia fursa mbalimbali ndani na nje ya nchi. Aidha, Kamati inalipongeza na kulishukuru Shirika la UNICEF kwa kuwezesha utekelezaji wa Programu hiyo hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati ni kuwa, Serikali ijipange ili kupanua programu hiyo kutoka mikoa Kumi na Tano inayopata huduma hiyo kwa sasa hadi Mikoa yote ili Watoto wetu wapate haki hiyo muhimu kwa ustawi wa maisha yao kama Watanzania.

viii) Taarifa ya utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yatokonayo na Taarifa ya Mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019.

Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa 15 wa Bunge, ulioanza tarehe 29 Januari hadi 9 Februari, 2019, Kamati ya Kudumu ya Bunge iliwasilisha Jumla

ya Mapendekezo saba (7) kuhusu Wizara ya Katiba na Sheria yaliyoazimiwa na Bunge ili yafanyiwe utekelezaji na Serikali.

Mheshimiwa Spika, Maazimio hayo yameainishwa katika **Azimio Na 14.4** kwenye Kitabu cha Majumuisho ya Maazimio ya Bunge cha Mkutano wa Kumi na Nne wa Bunge, Mwezi Februari, 2019.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 31 Oktoba, 2019 Kamati ilipokea taarifa ya Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu utekelezaji wa Maazimio husika kama ilivyoelekezwa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, naomba kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa, Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na taasisi zilizo chini yake imetekeleza Maazimio yote Saba (7) kama yalivyoazimiwa na Bunge, kwa ufanisi mkubwa. Hivyo, Kamati inaipongeza Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zake kwa kuiga mfano mzuri wa Ofisi ya Waziri Mkuu katika kutekeleza Maazimio ya Bunge pamoja na maelekezo ya Kamati.

2.2.2 Uchambuzi wa Miswada ya Sheria;

Mheshimiwa Spika, katika kipindi kinachotolewa taarifa, Kamati ilichambua na kujadili Miswada Mitano (5), ambayo ilizifanyia marekebisho jumla ya Sheria (51) zilizochambuliwa na kujadiliwa na Kamati na hatimaye kupitishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, kama ilivyoainishwa katika sehemu ya kwanza ya taaarifa hii, kwa ujumla, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, Miswada hii ilikusudia kufanya marekebisho katika Sheria Hamsini na Moja (51) kwa lengo la kuondoa dosari mbalimbali zilizojitokeza wakati wa utekelezaji, ili Sheria hizo ziendane na mabadiliko ya wakati

na kutatua changamoto mbalimbali zilizobainika katika Sekta husika.

Mheshimiwa Spika, naomba kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa, Kamati ilitekeleza wajibu wake wa kikanuni kwa uaminifu, weledi na ufanisi mkubwa katika kulisaidia Bunge kutunga Sheria jumuishi kupitia Miswada husika. Aidha, Kamati inajivunia kuwa sehemu ya Mabadiliko makubwa ya Kisheria nchini yanayoendelea kutekelezwa na Serikali ya Awamu ya Tano, kwa maendeleo ya Taifa letu.

2.2.3 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, mnamo mwezi Machi, 2019, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria ilifanya ziara ya Ukaguzi wa Miradi ya Ujenzi wa Mahakama nchini katika Mikoa ya Mbeya, Njombe, Manyara na Arusha. Aidha, kwa kibali chako, Kamati ilifanya ziara maalum kwa ajili ya kutembelea na kukagua Ujenzi wa Mahakama Kuu katika Mikoa ya Kigoma na Mara.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa kwa kiasi kikubwa na ujenzi wa Majengo ya Mahakama Kuu katika Mikoa ya Kigoma na Mara ambao umezingatia matumizi ya TEHAMA. Aidha, Kamati iliridhishwa na ukarabati wa Mahakama Kuu Kanda ya Mbeya ambao pia umezingatia matumizi ya TEHAMA katika usikilizaji wa mashauri pamoja na utunzaji wa Kumbukumbu za Mahakama hiyo. Hivyo, Kamati inaipongeza Mahakama ya Tanzania kwa kuanza kuzingatia matumizi ya TEHAMA katika mfumo wa uendeshaji wa shughuli za Mahakama nchini, kwa kuwa mfumo huo, utarahisisha utoaji haki kwa wakati na kwa gharama nafuu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ukaguzi wa Miradi husika, pia Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo juu ya ujenzi wa Mahakama 35 nchini, kwa mgawanyo ufuatao:-

- a) Mahakama Kuu Tatu (3),
- b) Mahakama za Hakimu Mkazi Sita (6),
- c) Mahakama za Wilaya Kumi na Nne (14), na
- d) Mahakama za Mwanzo Kumi na Mbili (12)

Mheshimiwa Spika, kukamilika kwa miradi hiyo kutaboresha mazingira ya utoaji haki nchini ikiwemo kupunguza usumbufu kwa baadhi ya Wananchi kutembea Kilomita nyingi kutoka Wilaya moja kwenda Wilaya nyingine ili kufuata haki ya Mahakama katika mashauri mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia, ilipokea, kujadili na kuridhia Taarifa ya Mahakama ya Tanzania kuhusu Utekelezaji wa Mpango wa Miaka Mitano (2016/2017-2020/2021 wa Maendeleo ya Miundombinu kuhusu Ukarabati na Ujenzi wa Mahakama mbalimbali katika ngazi ya Kata, Wilaya, Mkoa na Kitaifa pamoja na Nyumba za Makazi ya Majaji, Mahakimu na Watumishi wengine wa Mahakama nchini. Mpango huu pamoja na mambo mengine unalenga kuiwezesha Mahakama nchini kupunguza kwa kiasi kikubwa au kuondokana kabisa na changamoto ya uhaba na uchakavu wa majengo ya muhimili huo muhimu.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati ni kuwa, endapo Mpango huu wa miaka Mitano (5) utatekelezwa kwa wakati, utaiwezesha Mahakama kujenga Jengo la Makao Makuu na Mahakama ya Rufani Jijini Dodoma, Majengo ya Mahakama Kuu

katika Mikoa Kumi na Mbili (12), Majengo ya Mahakama za Hakimu Mkazi Kumi na Saba (17), Mahakama za Wilaya Mia Moja na Nne (104) na Mahakama za Mwanzo Mia Moja (100), Nyumba za Majaji Kumi na Moja (11) na Nyumba za Mahakimu na Watumishi wengine Kumi (10).

Mheshimiwa Spika, Kamati imeridhishwa na Mpango huu kwa kuwa unalenga kuongeza upatikanaji wa haki kwa Wananchi, na pia umeandaliwa kwa kuzingatia Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano na Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali na Mahakama kwa kuendelea kufanya maboresho makubwa katika Majengo ya Mahakama mbalimbali nchini kwa lengo la kuongeza ufanisi na mazingira rafiki katika suala zima la utoaji haki.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2019/2020, Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zilizo chini yake ziliombewa na kuidhinishiwa **Shilingi Bilioni Saba, Milioni Mia Nane Tisini na Moja, Laki Tano Tisini na Nane Eflu, Mia Tatu na Mbili (7,891,598,302/=)** kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, Bajeti ya Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020 iliongezeka kwa kiasi cha **Shilingi Bilioni 6.27** ongezeko ambalo ni sawa na **asilimia 4.64%** ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, ongezeko hilo lilizingatia mahitaji ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zake kutokana na

vipaumbele vilivyopangwa kutekelezwa kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020. Hii ni pamoja na kuongeza bajeti ya Fungu 19; Ofisi mpya ya Wakili Mkuu wa Serikali ikiwemo bajeti ya Maendeleo kwa lengo la kuiwezesha Ofisi hiyo kutekeleza majukumu yake ndani na nje ya nchi kwa ufanisi zaidi, ikiwemo kuimarisha Nguvu kazi ya Ofisi hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeridhishwa na uwepo wa Ofisi hiyo sambamba na utendaji wake wa kazi kwa sasa, ambao umeiwezesha Serikali kushinda kesi muhimu za madai ndani na nje ya nchi, na hivyo kurejesha heshima ya nchi kwa viwango vinavyoridhisha na kwa uzalendo mkubwa.

2.2.4 Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa kina wa Taarifa za Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020 kwa Mafungu 14 ya Wizara na Taasisi inazozisimamia kama ifuatavyo:-

a) Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano)-FUNGU 26 na 31

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano), uchambuzi uliofanywa na Kamati katika Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Muungano kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020 ulitazama mlinganisho wa kiasi cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge Aprili 2018 na kiwango ambacho kilikuwa kimepokelewa hadi Machi 2019 katika Robo ya Tatu ya mwaka wa fedha 2018/2019. Uchambuzi

huu pia ulitazama kiasi cha fedha kilichoidhinishwa katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 na kiasi cha Fedha kilichopokelewa katika Miradi ya Maendeleo hadi kufikia Mwezi Machi 2019. Lengo la kufanya tathmini ya namna hii ni kufahamu Mwelekeo wa Mpango wa Bajeti ya Mapato na Matumizi ya Serikali katika Mwaka wa Fedha 2019/2020 ili kujua vipaumbele vya kibajeti.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 **Fungu 26** la Ofisi Binafsi ya Makamu wa Rais **lilitengewa Shilingi Bilioni Sita, Milioni Mia Nne Themanini na Tano, Laki Tisa Tisini na Moja Eflu Mia Tano Sabini na Nane na Senti Tano (6,485,991,578.05/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Moja na Milioni Hamsini na Tatu, Laki Sita Sitini na Sita Eflu (1,053,666,000/=)** ilikuwa ni kwa ajili ya Mishahara, na **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Nne Thelathini na Mbili, Laki Tatu Ishirini na Tano Eflu, Mia Tano Sabini na Nane na Senti Tano (5,432,325,578.05/=)** ilikuwa ni fedha za Matumizi Mengineyo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, katika kipindi cha kuanzia Mwezi Julai, 2018 hadi mwezi Machi 2019, **Jumla ya Shilingi Bilioni Nne, Milioni Mia Tano Sabini na Mbili, Laki Nane na Kumi Eflu, Mia Tano Sabini na Nane na Senti Tano(4,572, 810,578,.05),** zilikuwa zimepokelewa kwa ajili ya Mishahara na Matumizi Mengineyo. Kiasi hicho cha

Fedha kilichopokelewa ni sawa na **asilimia 70.5%** ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge katika **Fungu 26**.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 **Fungu 31** la Ofisi ya Makamu wa Rais kwa ujumla lilitengewa **Shilingi Bilioni Kumi na Milioni Mbili, Themanini na Mbili Eifu, Mia Tano Ishirini na Tatu na Senti Ishirini na Nane (10,002,082, 523.28/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, katika kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019 Ofisi hiyo ilipokea **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Tano Thelathini na Saba, Laki Saba Tisini na Tano Eifu na Tatu na Senti Ishirini na Nane (5,537,795,003.28)** sawa na **asilimia 55.4%** ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Hazina kwa kutoa Fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa wakati, hatua ambayo iliisaidia Ofisi Binafsi ya Makamu Rais-Muungano kutekeleza Majukumu yake kwa wakati na kwa ufanisi uliokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, kumekuwa na Mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha kwa Ofisi ya Makamu wa Rais kwa Mafungu yote (**Fungu 26 na Fungu 31**).

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2019/2020 Ofisi Binafsi ya Makamu wa Rais (**Fungu 26**) iliomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi Bilioni Saba, Milioni Mia Nane Hamsini na Tano na Tisini na Tatu Eflu (7,855,093,000/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Matumizi Mengineyo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Moja Ishirini, Laki Moja Ishirini na Nane Eflu (1,120,128,000/=)** ni kwa ajili ya Mishahara, na **Shilingi Bilioni Sita, Milioni Mia Saba Thelathini na Nne, Laki Tisa Sitini na Tano Eflu (6,734,965,000/=)** ni fedha za Matumizi Mengineyo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kwamba, Bajeti ya **Fungu 26** iliongezeka kwa kiasi cha **Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tatu Sitini na Tisa, Laki Moja na Moja Eflu, Mia Nne Ishirini na Mbili (1,369,101,422)** ikilinganishwa na Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, Ongezeko hilo ni sawa na **asilimia 21.11%** ya Bajeti ya **Fungu 26** kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019. Ongezeko hili lilitokana na mahitaji halisi ya Ofisi hiyo hususan gharama za utoaji huduma kwa Ofisi Binafsi ya Makamu wa Rais.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2019/2020 Ofisi ya Makamu wa Rais (**Fungu 31**) iliomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Tatu Hamsini na Saba, Laki Tano Sabini na Tano Eflu, Mia Tano Sitini (5,357,575,560/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Mishahara na Matumizi Mengineyo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tisa Thelathini na Moja, Laki Sita Ishirini na Nne Eflu (1,931,624,000/=)** ni kwa ajili ya

Mishahara, na **Shilingi Bilioni Tatu, Milioni Mia Nne Ishirini na Tano, Laki Tisa Hamsini na Moja Eflu, Mia Tano Sitini, (3,425,951,560/=)** ni fedha za Matumizi Mengineyo.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kwamba, bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa **Fungu 31** iliongezeka kwa **asilimia 4.5%** ikilinganishwa na Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge chini ya Fungu hili kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019. Kama ilivyoenezwa hapo juu, Ongezeko hili linatokana na mahitaji halisi ya Ofisi hiyo ikiwa ni pamoja na uratibu wa vikao vya Kamati ya Pamoja kati ya Serikali ya Muungano wa Tanzania (SMT) na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) na uanzishwaji wa Ofisi ya Makamu wa Rais Zanzibar.

b) Ofisi ya Waziri Mkuu;

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira na Watu wenye Ulemavu ina **Mafungu 6 ya bajeti** kama ifuatavyo;

- i) **Fungu 37** - Ofisi ya Waziri Mkuu,
- ii) **Fungu 25** - Ofisi Binafsi ya Waziri Mkuu,
- iii) **Fungu 65** – Kazi, Vijana, Ajira na Watu Wenye Ulemavu,
- iv) **Fungu 15** - Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA),
- v) **Fungu 61** - Tume ya Taifa ya Uchaguzi (NEC), na
- vi) **Fungu 27** - Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa Tanzania

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 Mafungu yanayosimamiwa na Ofisi ya Waziri Mkuu pamoja na Taasisi zilizo chini yake yalitengewa **Shilingi Bilioni Sitini na Sita, Milioni Mia Moja Sitini na Sita, Laki Tatu Themanini na Tisa Eflu, Mia Sita Tisini**

na Nane (66,166,389,698/=) kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Kumi na Tisa, Milioni Mia Mbili, Laki Tano Sabini na Mbili Eflu, Mia Tano Tisini na Nne (19,200,572,594/=)** iliombwa na kuidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Mishahara, **Shilingi Bilioni Ishirini na Tatu, Milioni Mia Moja Thelathini na Sita, Laki Tatu Hamsini na Moja Eflu na Hamsini na Tatu (23,136,351,053/=)** iliombwa na kuidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Matumizi mengineyo na **Shilingi Bilioni Ishirini na Tatu, Milioni Mia Nane Ishirini na Tisa, Laki Nne Sitini na Sita Eflu na Hamsini na Moja (23,829,466,051/=)** iliombwa na kuidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Ruzuku kwa Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Msajili wa Vyama vya Siasa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2018 hadi Februari 2019 Taasisi hizo zilipokea **Shilingi Bilioni Thelathini na Saba, Milioni Mia Tano Ishirini na Nane na Ishirini na Nane Eflu, Mia Tatu Sabini na Saba (37,528,028,377/=)** sawa na **asilimia 58%** ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ya Katiba na Sheria ilipokea taarifa ya utekelezaji wa **Mradi Na. 6581** wa Programu ya Kukuza Ujuzi nchini, ambao kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 ulitengewa kiasi cha **Shilingi Bilioni Kumi na Tano (15,000,000,000/=)**.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na upatikanaji wa Fedha za kutekeleza Mradi huo, kwani kwa kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019 Ofisi ya Waziri Mkuu ilipokea kiasi cha **Shilingi Bilioni Kumi na Mbili (12,000,000,000/)** sawa na **asilimia 80%** ya Bajeti ya Mradi huo iliyoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019.

c) **Wizara ya Katiba na Sheria;**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020, kwa mujibu wa Kanuni ya 98 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016 .

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 Mafungu yanayosimamiwa na Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake yalitengewa **Shilingi Bilioni Mia Moja Arobaini na Tano, Milioni Mia Saba Ishirini na Sita, Laki Saba Sitini na Tatu Eflu (145, 726,763,000/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Sabini na Saba, Milioni Mia Moja Sabini na Tatu, Laki Mbili Tisini na Tatu (77,173,293,000)** zilikuwa ni za Mishahara na **Shilingi Bilioni Sitini na Nane, Milioni Mia Tano Hamsini na Tatu, Laki Nne Sabini Eflu(68,553,470,000)** zilikuwa ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo. Hadi kufikia Februari 2019 Wizara na Taasisi zake zilipokea **Jumla ya Shilingi Bilioni Themanini na Saba, Milioni Mia Tano Sitini na Tatu, Laki Mbili Kumi na Nne Eflu, Mia Nne Arobaini na Tano (87,563,214,445) sawa na asilimia 46%** ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge kwa matumizi ya kawaida.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi ulionyesha kuwepo kwa mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha za Matumizi Mengineyo kwa kuwa hadi kufika Mwezi Februari, 2019 **jumla ya Shilingi Bilioni Thelathini na Sita, Milioni Mia Moja Sitini na Tisa, Laki Tisa Hamsini na Nane Eflu, Mia Tisa Themanini na Mbili (36,169,958,982)** sawa na **asilimia 51%** ya fedha

iliyoidhinishwa na Bunge kwa matumizi mengineyo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi huu unaonyesha kuwa kumekuwa na mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha kwa kila Fungu chini ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019, Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zilizo chini yake iliidhinishwa Fedha za Miradi ya Maendeleo kiasi cha **Shilingi Bilioni Arobaini na Nne, Milioni Mia Saba Sitini na Saba, Laki Mbili Kumi na Tisa Eflu (44,767,219,000/=)** kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo. Kati ya fedha hizi **Shilingi Bilioni Kumi na Nane (18,000,000,000/=)** ni fedha za ndani na **Shilingi Bilioni Ishirini na Sita Milioni Mia Saba Sitini na Saba, Laki Mbili Kumi na Tisa Eflu (26,767,219,000/=)** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi Februari, 2019 Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizopokelewa ni **Shilingi Bilioni Kumi na Mbili, Milioni Mia Nane Themanini na Tisa, Laki Moja Ishirini Eflu na Tisini na Tano (12,889,120,095/=)** sawa na asilimia 29 % ya Fedha iliyoidhinishwa na Bunge. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa, fedha za ndani ni **Shilingi Bilioni Saba (7,000,000,000/=)** sawa na asilimia 38.9% ya Fedha iliyokuwa imetengwa kama bajeti ya Ndani. Aidha, fedha za Nje zilizopokelewa hadi Mwezi Februari, 2019 ni **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Nane Themanini na Tisa, Laki Moja Ishirini Eflu na Tisini na Tano (5,889,120,095/=)** sawa na asilimia 22 ya fedha za nje zilizotengwa.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2019/2020 Wizara ya Katiba na Sheria inaomba jumla ya **Shilingi Bilioni Arobaini na Saba, Milioni Mia Mbili Themanini na Tatu, Laki Tano Sitini na Tano Efu, (47, 283, 565,000/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Matumizi Mengineyo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Ishirini na Tano, Milioni Mia Mbili Thelathini na Moja, Laki Tisa Themanini na Nne Efu (25, 231,984,000/=)** ni kwa ajili ya Mishahara, **Shilingi Bilioni Ishirini na Mbili, Milioni Hamsini na Moja, Laki Tano Themanini Moja Efu (22,051,581,000/=)** ni fedha za Matumizi Mengineyo.

2.2.5 Semina na Mafunzo

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari 2020, Kamati ilipatiwa Semina na mafunzo kutoka Taasisi na Asasi mbalimbali za Kiraia kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge, kwa ajili ya kuijengea Kamati uelewa wa masuala mbalimbali ya kisheria hususan masuala ya msingi katika hatua za Uchambuzi wa Miswada. Taasisi ambazo zimetoa mafunzo kwa Kamati katika kipindi hiki ni kama ifuatavyo:-

- a) Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa chini ya Mradi wake wa *Legislative Support Program (LSP II)*;
- b) Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania (TAWLA);
- c) Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC);
- d) Chama cha Mawakili Tanganyika (TLS);

Aidha, Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu walitoa mafunzo ya Semina mbalimbali kuhusu

masuala mbalimbali ya kisera, kisheria, Muundo na Majukumu ya Ofisi hiyo kwa kuzingatia majukumu mapya ya Uwekezaji yaliyoongezwa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na mafunzo yaliyotolewa, Wajumbe wamejengewa uwezo na uelewa kuhusu masuala mbalimbali ya kisera na kisheria na hivyo kuwa kwenye nafasi nzuri zaidi ya kuishauri Serikali ipasavyo.

2.2.6 Mazingira wezeshi ya Vijana

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari 2020, chini ya uratibu wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Kamati ilitembelea Miradi mbalimbali ya Vijana katika Wilaya za Iringa Mjini na Morogoro kwa lengo la kujionea hali halisi ya utekelezaji wa Miradi hiyo, yenye kufadhiliwa na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa kwa jinsi ambavyo vijana wananufaika na ufadhili wa mfuko huo kupitia vikundi mbalimbali vya uzalishaji. Hata hivyo, ilibaini changamoto mbalimbali za usimamizi wa miradi hiyo kwa upande wa Halmashauri (TAMISEMI).

SEHEMU YA TATU

3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI

3.1 Ofisi ya Waziri Mkuu;

a) Uratibu wa Masuala ya Uwekezaji katika Mikoa na Wilaya;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, imebainika kuwepo kwa Mikoa na Wilaya zilizoshindwa kuratibu ipasavyo katika ya Sekta ya Umma na Sekta binafsi katika ngazi husika,

NA KWA KUWA, Mikoa na Wilaya kushindwa kuratibu majadiliano ya masuala ya biashara na uwekezaji inachelewesha na kukwamisha jitihada za Serikali ya Awamu ya Tano katika kuchochea uwekezaji wa Viwanda kuelekea uchumi wa kati ifikapo Mwaka 2025;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Serikali kuanza kutekeleza Mwongozo wa Majadiliano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi katika ngazi ya Mikoa na Wilaya ili kutatua changamoto hiyo na kuchochea uwekezaji katika ngazi za Mikoa na Wilaya nchini. Hii ni pamoja na kuhakikisha kuwa, TPSF inakuwa na Ofisi zake katika ngazi za Mikoa na Wilaya ili kurahisisha uratibu.

Mheshimiwa Spika,

b) **KWA KUWA,** masuala ya uwekezaji nchini yanakabiliwa na changamoto mbalimbali za kiusimamizi na kiuratibu miongoni mwa taasisi husika za Serikali, kama zilivyoainishwa na Kamati kupitia uchambuzi wa taarifa mbalimbali za Serikali,

NA KWA KUWA, changamoto hizo zinasababishwa na mfumo uliopo wa kitaasisi na kisheria unaoweza kuathiri mwenendo wa

uwekezaji katika sekta mbalimbali na hivyo kukwamisha mipango ya Serikali kuelekea Uchumi wa Kati ifikapo Mwaka 2025,

HIVYO BASI, Kamati inashauri kuwa, Serikali ihakikishe inaongeza Vituo vya pamoja vya Usimamizi na Uratibu (*One Stop Centers*) kwenye maeneo mbalimbali ya kimkakati, ili kuziwezesha Taasisi zote husika kuratibu kwa pamoja masuala ya uwekezaji kwa urahisi zaidi na kupunguza urasimu usiyo wa lazima, ambao unaweza kukatisha tamaa wawekezaji kutoka ndani na nje ya nchi.

c) Ushiriki Mdogo wa Watanzania katika Miradi ya Kimkakati; Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, imebainika kuwa, Baraza la Uwezeshaji wananchi Kiuchumi (NEEC) linakabiliwa na changamoto ya ushiriki mdogo wa Wananchi katika Miradi ya Kimkakati ukilinganisha na ushiriki wa Wawekezaji kutoka nje ya nchi;

NA KWAKUWA, ushiriki mdogo wa Wananchi kwenye miradi ya Kimkakati unaweza kuathiri maendeleo ya nchi hapo baadaye kwa kuhamishia nje rasilimali za nchi kupitia wawekezaji kutoka nje ya nchi;

HIVYO BASI, Kamati inashauri Serikali kuwa, ihakikishe Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi linashirikiana na taasisi za Elimu pamoja na Wadau wa maendeleo katika kuyajengea uwezo Makampuni ya Kitanzania ili yaweze kushiriki kwenye Miradi mikubwa ya Kimkakati, inayoendelea kutekelezwa na Serikali hapa nchini. Aidha, Baraza hilo kwa kushirikiana na Wadau mbalimbali liendeleo kutoa elimu kuhusu fursa zilizopo na jinsi ya kuzifikia kupitia maonyesho mbalimbali na vyombo vya habari.

d) Ufinyu wa Ofisi ya TIC;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, imebainika kuwa, Kituo cha Uwekezaji cha Taifa (TIC) kinakabiliwa na ufinyu wa Ofisi kutokana na ongezeko la mahitaji ya nchi kwa sasa, ikiwemo upungufu wa rasilimali watu,

NA KWA KUWA, bila kituo hiki kupatiwa miundombinu wezesheji ya Ofisi yenye kujitosheleza pamoja na Wafanyakazi wakutosha, inaweza kuathiri utekelezaji wa Mipango ya Uwekezaji kwa upande wa Serikali,

HIVYO BASI, Kamati inashauri Serikali kuwa, TIC iwezeshe ili ianze na kukamilisha Jengo lake Jijini Dodoma lenye uwezo wa kutekeleza majukumu yake chini ya Mfumo wa *One Stop Centre*, kwa kuwa na ofisi yenye kujumuisha Ofisi zote zinazohusika katika masuala yote ya Uwekezaji, ili kuiwezesha Ofisi hiyo kuwa na mazingira wezeshi ya kurahisisha uratibu wa masuala ya uwekezaji hapa nchini, kwa kushirikiana na taasisi nyingine za Serikali, kwa ufanisi zaidi. Hii ni pamoja na kuajiri Wafanyakazi wa kutosha kwa kuzingatia vipaumbele vya Kituo hicho.

e) Usimamizi wa Fedha za Mfuko wa Maendeleo ya Vijana;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kuwa ni kichocheo muhimu cha maendeleo ya Vijana nchini kutokana na uratibu mzuri unaotekelezwa na Ofisi ya Waziri Mkuu,

NA KWA KUWA, kuwepo kwa mahitaji makubwa ya Vijana zaidi ya uwezo wa Mfuko kunaweza kusababisha fursa hiyo isiwafikie Vijana wengi nchini,

HIVYO BASI, Kamati inashauri Ofisi ya Waziri Mkuu kufanya yafuatayo:-

- a) Kuona umuhimu wa kuongea Bajeti ya Mfuko wa Maendeleo ya Vijana katika Mwaka wa Fedha 2020/2021 ili Mfuko huo uweze kuwafikia Vijana wengi zaidi kutokana na Ofisi ya Waziri Mkuu kudhirisha uwezo mkubwa katika uratibu wa mfuko huo;
- b) Ongezeko hilo la Bajeti liiwezeshe Serikali kupanua uwigo wa wanufaika wa Mfuko wa Vijana kwa kuanza kutoa Mikopo kwa makundi mbalimbali ya Vijana yaliyosajiliwa na yenye mipango ya miradi yenye lengo la kuongeza ajira, CBOs na Makampuni yaliyosajiliwa kwa ajili ya uwekezaji wa miradi ya Kati na Mikubwa ya kutoa ajira nyingi kwa Vijana, na
- c) Ofisi ya Waziri Mkuu ishirikiane kwa ukaribu zaidi na Ofisi ya Rais – TAMISEMI ambao ndiyo wenye dhamana na Halmashauri kwa lengo la kuhakikisha kila Halmashauri inawajibika kuratibu fedha zinazotolewa na Mfuko wa Vijana pamoja na **asilimia 4%** za Fedha za Halmashauri, kwa kusimamia utekelezaji wa Miradhi hiyo na marejesho yake kwa wakati.

3.2 Usimamizi wa utoaji haki nchini;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA; ni jukumu la Serikali kuhakikisha kila mwananchi anapata haki sawa mbele ya vyombo stahiki vya Sheria na haki hiyo inatolewa kwa wakati,

NA KWA KUWA; usimamizi wa utoaji wa haki nchini unategemea sana ufanisi wa Taasisi husika zenye dhamana hiyo;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Taasisi husika zilizo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria kutekeleza masuala ya msingi yafuatayo:-

- a) Mahakama iendelee kutekeleza kwa ufanisi utaratibu wake iliyojiwekea wa kuhakikisha kila Hakimu na Jaji anashughulikia na kukamilisha idadi

ya Mashauri husika kwa muda husika ili kuongeza imani ya Wananchi kwa chombo hiki cha utoaji wa haki nchini,

- b) Serikali iendelee kuboresha Bajeti ya Fungu 55 la Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Fungu 16 la Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Fungu 19 la Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali na Fungu 35 la Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ili taasisi hizo ziweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi zaidi, na
- c) Serikali ione umuhimu wa kuboresha mazingira ya Rasilimali watu chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Idara na Vitengo vyote vya Sheria kwenye taasisi zote za Serikali pamoja na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, ili kuziwezesha taasisi hizo kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi zaidi, kutokana na mabadiliko makubwa ya mfumo wa Kisheria yaliyotekelezwa hivi karibuni kwa mujibu wa Sheria.

3.3 Ufanisi katika mwenendo wa Bajeti za Serikali;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa, kumekuwepo ongezeko la upatikanaji wa Fedha za ndani ukilinganisha na upatikanaji usioridhisha wa Fedha za Nje, katika mwenendo wa Bajeti ya Serikali,

NA KWA KUWA; hatua hii ya kutumia fedha za ndani kuendeshea mipango ya nchi inapunguza utegemezi wa kiuchumi na ni ya uhakika zaidi,

HIVYO BASI; Kamati inashauri kuwa:-

- a) Serikali iendelee kutumia vyanzo vya ndani katika kutekeleza Miradi mbalimbali nchini badala ya kutegemea misaada kutoka nje ya nchi ambayo haina uhakika;
- b) Serikali kupitia vyombo husika, ibuni vyanzo vipya vya mapato vyenye uhakika na endelevu, na

- c) Elimu ya kulipa Kodi iendelee kutolewa kwa Wananchi ili kila Mtanzania aone umuhimu wa kulipa kodi kwa Maendeleo endelevu ya Taifa letu.

3.4 Semina na mafunzo kwa Kamati

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Programu ya utekelezaji wa Mradi wa LSP (II) chini ya UNDP, imekuwa msaada mkubwa sana katika kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati hii kuhusu masuala mbalimba katika uchambuzi wa Miswada ya Sheria,

NA KWA KUWA, Kamati hii ina jukumu la Kuchambua na kujadili Miswada mingi ya Sheria za Marekebisho ya Sheria mbalimbali ambazo zinagusa Sekta mbalimbali nchini,

NA KWA KUWA; bado mafunzo ni muhimu kwa Waheshimiwa Wabunge na Sekretarieti ili kupanua wigo wa uelewa katika mambo mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji bora wa majukumu yao;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Ofisi Bunge kuona umuhimu wa kuendelea kupanua utekelezaji wa **Mradi wa LSP (II)** katika Bunge la Kumi na Mbili kwa kuendelea kuwajengea Uwezo Wabunge Wapya na Sekretarieti kuhusu masuala ya uchambuzi wa Miswada ya Sheria, Sheria Ndogo, Mikataba na Itifaki za Kimataifa pamoja na Uchambuzi wa Bajeti za Serikali, kwa lengo la kuongeza weledi kwa Wajumbe na Sekretarieti zake kwa Kamati zitakazoundwa katika Bunge la Kumi na Mbili (12).

Hii ni pamoja na kuhakikisha kuwa Mradi huu wa LSP uwe endelevu kwa ajili ya kuendelea kutoa mafunzo yenye tija kwa kuongeza ufanisi

zaidi kwa Wabunge na Sekretarieti yake katika kusimamia utendaji wa Serikali na Taasisi zake.

3.5 Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika;

KWA KUWA, Bunge lina dhamana kubwa ya kuisimamia na kuishauri Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977;

NA KWA KUWA, katika kutimiza jukumu hili Bunge hutumia Kamati zake ambazo hutoa ushauri, Mapendekezo na maelekezo mbalimbali kwa Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake kuendelea kupokea na kutekeleza ushauri na mapendekezo mbalimbali ya Kamati na kutoa Taarifa ya Utekelezaji wa ushauri na mapendekezo hayo kila inapotakiwa kufanya hivyo.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria napenda kukushukuru wewe binafsi, Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano mlioutoa kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Mwaka Mmoja uliopita.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Mawaziri wote na Watendaji Wakuu wote wa Wizara na Taasisi ambazo Kamati inazisimamia kwa ushirikiano wao katika kutekeleza majukumu ya Kamati kwa kipindi cha Mwaka Mmoja Uliopita. Shukrani za Pekee ziwaendee Mawaziri waliohudumu chini ya Ofisi ya Makamu wa Rais kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari, 2019, Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu, Mhe. Jenista Mhagama (Mb), Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji), Mhe. Angellah Jasmine Kairuki, (Mb), Waziri wa Katiba na Sheria, Mhe. Balozzi Dkt. Augustine P. Mahiga (Mb), Manaibu Waziri wa Ofisi ya Waziri Mkuu Mhe. Antony Mavunde (Mb) na Mhe. Ikupa Alex (Mb), Mhe. Mussa Ramadhan Sima (Mb) Naibu Waziri Ofisi ya Makamu wa Rais, Makatibu Wakuu pamoja na Watendaji Wakuu wote wa Wizara hizi.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru sana Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mhe. Prof. Adelardus Kilangi, kwa ushirikiano wake mkubwa katika Kamati pale alipohitajika kufika mbele ya Kamati kwa ajili ya kuwasilisha hoja za Serikali kuhusu masuala mbalimbali ya Kisheria.

Aidha, Kamati inawashukuru sana Wanasheria wote na Waandishi wa Sheria chini ya Ofisi ya Mwandishi Mkuu wa Sheria wa Serikali (CPD) ambao wametoa ushirikiano mkubwa kwa Kamati wakati wa

uchambuzi wa Miswada mbalimbali. Vilevile, napenda kutoa shukrani za dhiti kwa Washauri wa Masuala ya Sheria Bungeni (CPLC) kwa namna bora walivyoshiriki katika shughuli za uchambuzi wa Miswada kwenye kamati ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kutambua mchango wa Wadau na Taasisi ambazo zimeshirikiana na Kamati wakati wa kutekeleza Majukumu katika kipindi cha Januari 2019 hadi Januari 2020. Kwa uchache naomba kuwataja Wadau wafuatao:-

- i) Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP) chini ya Mradi wake wa *Legislative Support Program (UNDP - LSP)*;
- ii) Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG),
- iii) Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (*Legal and Human Rights Centre*)-LHRC,
- iv) *Stallion Attorneys*,
- v) Chama cha Wanasheria wa Tanganyika (*Tanganyika Law society*)-TLS,
- vi) Tanzania Women Lawyers Association-TAWLA
- vii) TWAVEZA
- viii) Jukwaa la Katiba Tanzania(JUKATA),
- ix) *Tanzania Network of Legal Aid Providers-TANLAP*,
- x) Shirikisho la Vyama Vya Watu Wenye Ulemavu Tanzania (SHIVYAWATA), na
- xi) Shule ya Sheria ya Chuo Kikuu cha Dodoma

Mheshimiwa Spika, kwa heshima na kwa mara nyingine tena nichukue fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kwa kufanya kazi nzuri na kwa umakini na uzalendo wa hali ya juu katika kutekeleza na kufanikisha majukumu ya Kamati ya kuisimamia na kuishauri Serikali. **Naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD) kama ifuatavyo:**

1. Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Najma Murtaza Giga, Mb – **Makamu /Mwenyekiti**
3. Mhe. Joseph Kizito Mhagama, Mb - Mjumbe;

4. Mhe. Makame Mashaka Foun, Mb - Mjumbe;
5. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb - Mjumbe;
6. Mhe. Amina Saleh Mollel, Mb - Mjumbe;
7. Mhe. Wanu Hafidh Amer, Mb - Mjumbe;
8. Mhe. Prof. Jumanne Abdallah Maghembe, Mb - Mjumbe;
9. Mhe. Dkt. Mathayo David Mathayo, Mb - Mjumbe;
10. Mhe. Nimrod Elirehemah Mkono, Mb - Mjumbe;
11. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb - Mjumbe;-
12. Mhe. Alfredina Apolinary Kahigi, Mb - Mjumbe;
13. Mhe. Latifah Hassan Chande, Mb - Mjumbe;
14. Mhe. Ally Abdulla Saleh, Mb - Mjumbe;
15. Mhe. Jacqueline K. Ngonyani Msongozi, Mb - Mjumbe;
16. Mhe. Bupe Nelson Mwakang'ata, Mb - Mjumbe;
17. Mhe. Sixtus Raphael Mapunda, Mb - Mjumbe;
18. Mhe. Hassan Seleman Kaunje, Mb - Mjumbe;
19. Mhe. Yahaya Omary Massare, Mb - Mjumbe;
20. Mhe. Upendo Furaha Peneza, Mb - Mjumbe;
21. Mhe. Emmanuel A. Mwakasaka, Mb - Mjumbe
22. Mhe. Dkt. Suzan Kolimba, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretariati yote ya Bunge kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, chini ya Uongozi thabiti wa Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athumani Hussein, Mkurugenzi Wasaidizi ambao ni Ndg. Michael Chikokoto na Ndg. Gerald Sengano Magili, Katibu wa Kamati Ndg. Stanslaus Kagisa, Msaidizi wa Kamati Ndugu Raheli Masima, kwa umakini na weledi wao katika kufanikisha kazi za Kamati.

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza kwa kina Shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa

shughuli hizo, maoni na mapendekezo ya Kamati, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kuhusu shughuli ilizozitekeleza kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2019 hadi Januari, 2020 pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii .

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

Mohamed Omary Mchengerwa, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA NA SHERIA

4 FEBRUARI, 2020